

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Кафедра педагогіки і методики викладання історії та
суспільних дисциплін

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри *Яросенко Т. В.*
« 30 » серпня 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методичні основи організації навчання історії

Спеціальність 014 Середня освіта (Історія)

2022–2023 навчальний рік

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол № від 1 від 30 серпня 2022 року

Розробники: Боровик Анатолій Миколайович, доктор історичних наук, професор кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Мова навчання – українська.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: з'ясувати основні закономірності та теоретичні засади процесу навчання історії на другому рівні повної загальної середньої освіти, сформувані вміння, які будуть використані у практиці навчання та виховання школярів на уроках історії.

Основні **завдання** вивчення дисципліни є:

- ознайомити студентів із поняттям «Методика навчання історії»;
- поглибити теоретичні знання та сформувані вміння в студентів з питань організації освітнього процесу у закладах базової середньої освіти з урахуванням специфіки майбутньої професії;
- сформувані вміння і навички підготовки, проведення навчальних занять зі студентами з історії;
- ознайомитися із сучасними інноваційними підходами вітчизняних і зарубіжних науковців як до навчально-пізнавального процесу в цілому у школі, так і до викладання історії;
- допомагати у формуванні основ методичної майстерності, педагогічної техніки майбутнього учителя історії, його комунікативних здібностей, умінь і навичок індивідуального і колективного спілкування з учнями;
- поглибити знання з методики діагностики навчально-пізнавальної діяльності учнів;

Програма навчальної дисципліни складається з п'яти змістових модулів:

1. Предмет та завдання курсу. Сучасна система шкільної базової історичної освіти в Україні
2. Методичні основи роботи учителя історії.
3. Система організації вивчення історії.
4. Організація перевірки навчальних досягнень учнів у процесі вивчення історії.
5. Нетрадиційні форми організації освітнього процесу.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	5	5
Кількість годин:	150	150
- лекції	20	14
- практичні / семінарські	20	12
- лабораторні	-	
- індивідуальні завдання	-	к/р

ПРН 09	Здатність продовжувати навчання упродовж життя і вдосконалювати здобуті під час навчання компетентності з високим рівнем автономності.
ПРН 14	Знання концептуальних основ, структури змісту, форм, методів і засобів навчання історії та вміння розробляти навчально-методичну документацію, необхідну для забезпечення освітнього процесу.

Критерії оцінювання результатів навчання

1. Робота на практичному занятті – до 4 балів

Оцінюється за наступними критеріями:

4 бали – студент у повному обсязі з'ясував навчальний матеріал, виявив глибокі і міцні знання та володіє практичними вміннями і навичками їх використання, робить аргументовані висновки, вільно висловлює власні судження та оцінки й переконливо їх аргументує, вміє аналізувати інформацію, отриману з різних джерел.

3 бали – студент володіє навчальним матеріалом, узагальнює окремі теоретичні положення і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки конкретними прикладами, може дати визначення понять, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.

2-1 бал – з допомогою викладача студент відтворює деякі аспекти навчальної проблеми, але відповідь поверхова, у ній є деякі неточності, відсутня логіка розкриття питання.

2. Виконання самостійної роботи – до 2 балів

До практичного заняття студент має опрацювати визначену методичну літературу і підготувати конспект відповіді на кожне питання. Оцінювання самостійної роботи здійснюється шляхом перевірки конспектів, підготовлених студентами.

Оцінюється за такими критеріями:

- здатність до пошуку навчального матеріалу в методичній літературі;
- з'ясування основних положень проблеми;
- володіння навичками конкретизації та наведення прикладів;
- підготовка до заняття визначених завдань.

3. Складання тем, винесених на самостійне опрацювання – до 10 балів.

4. Окремим видом самостійної роботи є підготовка конспекту лекцій – до 5 балів.

5. Відпрацювання пропущених занять – до 2 балів.

Студент не бере участі у обговоренні питань практичного заняття та не виконує практичних вправ, а лише готує конспект опрацювання методичної літератури.

6. Складання екзамену – до 25 балів.

Якщо студент в ході практичних занять набрав від 35 до 75 балів, він має складати екзамен, який оцінюється до 25 балів. Студенти, які впродовж семестру набрали менше 35 балів, до складання екзамену не допускаються.

Отже, студент впродовж вивчення навчальної дисципліни може отримати за:

а) обговорення питань практичного заняття	до 40 балів
б) виконану самостійну роботу	до 20 балів
в) складання тем для самостійного опрацювання	до 10 балів
г) конспект лекцій	до 5 балів
д) екзамен	до 25 балів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	F _x	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Структура та тематичний план навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ТЕМА 1. Предмет та завдання курсу “Методичні основи організації навчання історії”.

Методичні основи організації навчання історії є складовою частиною методики навчання історії, яка є науковою педагогічною дисципліною, що визначає завдання, структуру та зміст шкільних курсів історії, методи, прийоми та засоби навчання.

Місце методики навчання історії в системі педагогічних наук. Зв'язок методики з історією та спеціальними науками. Методи дослідження процесу навчання історії.

Завдання, зміст та структура курсу.

ТЕМА 2. Сучасна система базової історичної освіти в школах України.

Історія як предмет шкільного навчання. Місце історії у навчальному плані базової середньої освіти. Зв'язок курсу історії з іншими навчальними дисциплінами.

Шкільні навчальні програми з історії. Принципи їх побудови та порядок навчання історичного матеріалу в шкільних курсах (лінійність та концентризм, поєднання системності і фрагментарності, хронологічна послідовність, історизм, гуманізація, соціологізація, розвиваюча роль історії та інше). Основні компоненти змісту та структури програм шкільної історичної освіти, їх завдання, час, відведений на їх вивчення. Державний стандарт базової середньої загальної освіти.

Підручники, методичні посібники та допоміжна література з історії – один з необхідних компонентів загальної системи шкільної історичної освіти, їх типи, функції, аналіз структури змісту навчально-методичного оформлення.

Курс “Історія України”, його місце в навчальному плані. Структура курсу, основні розділи. Зв'язок з іншими курсами. Основні поняття та ідеї курсу “Історія України”.

Місце і роль краєзнавчого матеріалу, його зміст, особливості та специфіка навчання.

Курс “Всесвітня історія”, його завдання та місце в шкільній історичній освіті. Періодизація курсу, структура, етапи його навчання, відбір матеріалу, його групування та принципи розподілу по навчальних роках. Система ускладнення змісту курсу, виходячи з психолого-педагогічних особливостей учнів.

ТЕМА 3. Формування історичних знань школярів.

Роль історичних знань у формуванні світоглядних позицій учнів. Структура й функції історичних знань. Їх роль в реалізації завдань навчання, виховання та розвитку учнів.

Історичні факти, їх роль у вивченні історії. Види історичних фактів. Взаємозв'язок подій та явищ. Співвідношення фактів та узагальнень у навчальному процесі.

Складові навчального історичного матеріалу: загальні та конкретні уявлення, історичні поняття, закономірності суспільного розвитку.

Історичні уявлення, їх типи та роль у процесі формування історичних знань. Шляхи формування уявлень. Методика їх створення.

Історичні поняття, їх роль у вивченні історії. Класифікація, виявлення ознак історичних понять. Основні методичні умови, прийоми та засоби формування понять.

Основні історичні зв'язки та закономірності суспільного розвитку – важливий компонент історичного матеріалу. Типи історичних зв'язків. Вивчення законів суспільного розвитку в шкільному курсі історії. Методичні умови засвоєння учнями закономірностей суспільного розвитку.

Психолого-педагогічні особливості формування історичних знань. Шляхи формування в учнівської молоді світоглядних позицій, особистих оцінок та висновків.

Характеристика розвиваючого типу навчання. Розвиток здібностей та умінь учнів у процесі вивчення історії. Спадковість та ускладнення формування вмінь і навичок по роках навчання.

Характеристика навчальних умінь, загальнодидактичних та спеціальних. Методика та етапи формування умінь учнів у процесі навчання історії в школі. Діагностика рівня сформованості умінь.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ТЕМА 4. Методичні основи роботи вчителя історії

Методи та методичні прийоми навчання історії. Понять "метод" і "прийом" навчання, їх взаємозв'язок та взаємозумовленість. Різні точки зору щодо класифікації методів навчання історії. Критерії оптимального вибору. Пізнавальна, виховна та розвиваюча роль методів і прийомів у навчальному процесі.

Усний виклад навчального матеріалу (використання лекції, бесіди, розповіді, короткого повідомлення, картинного чи аналітичного опису, тощо). Пояснювально-ілюстративний та проблемний характер викладу історичного матеріалу. Основні вимоги до усного викладу матеріалу: науковість, достовірність, врахування особливостей учнівської аудиторії.

ТЕМА 5. Засоби навчання

Засоби навчання - одна з основних умов образного викладу та сприйняття історичного матеріалу, їх класифікація, зумовленість, критерії вибору.

Друковані засоби навчання: документальні джерела, мемуарна література, підручники, навчальні посібники, хрестоматії, збірники документів, книги для читання, довідникова, науково-популярна та художня література, періодичні видання.

Багатоваріантність прийомів роботи з документами, довідниковими і художніми текстами, з підручником. Поетапне ускладнення навичок роботи з друкованими текстами, виходячи з психолого-педагогічних особливостей дітей.

Наочні засоби навчання: речові (збірки копій, макети, динамічні моделі, експозиції музеїв), образотворчі (картини, альбоми, піктограми, ілюстративно-роздатковий матеріал), умовно-графічні (карти, схеми, таблиці, аплікації).

Аудіовізуальні засоби навчання: кіно-, відео-, діафільми, кінофрагменти, діапозитиви, комп'ютерні програми, звукові посібники (грамплатівки, фонохрестоматії), телевізійні передачі.

Прийоми роботи з предметною, образотворчою, умовно-графічною наочністю, використання технічних засобів навчання для посилення образного сприйняття матеріалу. Кабінет історії в школі. Сучасні вимоги до його обладнання та оформлення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

ТЕМА 6. Система організації вивчення історії. Урок історії

Форми організації навчання історії (урок, факультатив, гурток, домашня робота, товариства та ін.). Вимоги до сучасних форм організації навчальної діяльності, їх місце в системі навчально-виховного процесу школи, цільове призначення, перспективне й поточне планування, обладнання, підготовка. Фактори, що зумовлюють доцільність вибору тих чи інших форм організації вивчення історії. Особливості вибору форм і типів навчання в залежності від кількісного і якісного складу класу та вікових особливостей дітей.

Урок - основна форма організації навчально-виховного процесу школи. Підготовка вчителя до уроку. Визначення цільових настанов та написання конспектів уроків. Структурно-функціональний аналіз змісту уроку. Основні вимоги до уроку історії. Типи уроків історії, різні точки зору щодо класифікацій уроків з історії.

Організація контролю за роботою учителя історії. Аналіз уроків історії. Вивчення досвіду роботи вчителів історії.

Методичні прийоми і способи встановлення міжпредметних та міжкурскових зв'язків у процесі навчання історії. Методичні шляхи реалізації виховних цілей і можливостей уроків історії.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4.

ТЕМА 7. Організація перевірки навчальних досягнень учнів у процесі вивчення історії

Система перевірки й оцінки навчальних досягнень учнів у навчальному процесі з історії, її мета, завдання, роль і значення, форми та різновидності. Організація контролю та самоконтролю. Історія виникнення шкільної оцінки. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів. Підготовка і проведення заліків та екзаменів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5.

ТЕМА 8. Нетрадиційні форми організації освітнього процесу

Нетрадиційні уроки – зразки нестандартного мислення учителя, одна з форм організації освітньої діяльності учнів на уроці, їх види, час проведення, структура, особливості. Методика роботи за системою В.Ф. Шаталова, її особливості та переваги. Рольові ігри на уроках історії, підготовчий етап до проведення колективних рольових ігор, їх види та особливості підготовки й проведення.

ТЕМА 9. Позакласна робота з історії

Позакласна робота з історії, її роль у розвитку зацікавленості учнів предметом та пізнавальних здібностей дітей. Відмінності позакласної роботи від уроку, її зміст, характерні риси. Основні напрямки і форми проведення позакласної роботи.

Краєзнавча робота у школі, її специфіка, основна мета та форми проведення. Організація вчителем історії краєзнавчої роботи школи.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і теми	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь ьо го	у тому числі				
		л	п	л а б	і н д	с. р.		л	п	л а б	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Модуль 1												
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Предмет та завдання курсу “МООНІ”	4	2				2	5	1				4

Тема 2. Сучасна система шкільної історичної освіти в Україні	8		2		6	12		2			10
Тема 3. Формування історичних знань школярів	18				18	13	1				12
Разом за 1 змістовим модулем	30	2	2		26	30	2	4			24
Змістовий модуль 2.											
Тема 4. Методичні основи роботи вчителя історії	24	4	6		14	18	4	2			12
Тема 5. Засоби навчання	6	2			4	12		2			10
Разом за 2 змістовим модулем	30	6	6		18	30	4	4			22
Змістовий модуль 3.											
Тема 6. Система організації вивчення історії. Урок історії	30	6	6		18	30	4	4			22
Разом за 3 змістовим модулем	30	6	6		18	30	4	4			22
Змістовий модуль 4.											
Тема 7. Організація перевірки навчальних досягнень учнів у процесі вивчення історії	30	4	2		24	30	2	2			26
Разом за 4 змістовим модулем	30	4	2		24	30	2	2			26
Змістовий модуль 5.											
Тема 8. Нетрадиційні форми організації освітнього процесу	18	2	2		14	20	2	2			16
Тема 9. Позакласна робота з історії	12		2		10	10					10
Разом за 5 змістовим модулем	30	2	4		24	30	2	2			26
Усього годин:	150	20	20		110	150	14	12			124

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Навчальна програма з історії. Структура шкільної історичної освіти	2
2	Методика роботи з текстом підручника та використання документів на уроках історії	2
3	Методи і методичні прийоми навчання історії. Усний виклад історичного матеріалу	2
4	Методичні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів. Бесіда на уроках історії	2
5	Визначення освітньо-виховних завдань і цільової настанови уроку.	2

6	Підготовка учителя до уроку історії	2
7	Рольова гра з моделювання уроку історії	2
8	Перевірка навчальних досягнень учнів	2
9	Нетрадиційні форми проведення уроків історії	2
10	Позакласна робота з історії	2
Разом:		20 год.

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет та завдання курсу “МООНІ”	2
2	Сучасна система шкільної історичної освіти в Україні	6
3	Формування історичних знань школярів	18
4	Методичні основи роботи вчителя історії	14
5	Засоби навчання	4
6	Система організації вивчення історії. Урок історії	18
7	Організація перевірки навчальних досягнень учнів у процесі вивчення історії	24
8	Нетрадиційні форми організації освітнього процесу	14
9	Позакласна робота з історії	10
Усього годин на самостійну роботу		110

Методи навчання

У процесі вивчення матеріалу курсу використовуємо різні методи навчання:

- за характером пізнавальної діяльності: аналітичний, індуктивний, дедуктивний;
- за рівнем самостійності навчальної діяльності: проблемного викладу і частково-пошуковий;
- за характером сприйняття: словесні, наочні, практичні.

Методи контролю

Визначення якості засвоєння та рівня оволодіння уміннями та навичками в ході **поточного контролю** здійснюємо методами усної, письмової, тестової перевірки та практичного контролю.

Підсумковий контроль – іспит в усній, письмовій чи тестовій формі.

Діагностика успішності та якості навчання

В ході **поточної** перевірки на кожному практичному занятті викладач перевіряє:

1. Результати самостійної роботи студентів з опрацювання ним методичної літератури. Оцінюються вони від 0 до 2 балів.
2. Обговорення питань практичного заняття (від 0 до 4 балів).
3. Складання тем самостійного опрацювання.

Підсумковий контроль здійснюється шляхом складання іспиту.

Розподіл балів

Розподіл балів за темами

Змістовий модуль №1			Зміст. модуль №2		Зміст. модуль №3	Зміст. модуль №4	Зміст. модуль №5		Екзамен	Усього
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9		
5	5	10	15	10	15	5	5	5	25	100

Розподіл балів за формами контролю

Види контролю	Кількість занять	Бали	Загальна кількість балів
Виконання самостійної роботи	10	2	20
Усна відповідь на практичному занятті	10	4	40
Конспект лекцій	10	5	5
Складання тем самостійного опрацювання			10
Усього:			100

Методичне забезпечення

1. Навчальна програма
2. Робоча програма навчальної дисципліни
3. Методичні матеріали до практичних занять
4. Силабус як персоніфікована програма дій викладача з вивчення навчальної дисципліни.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література:

1. Баханов К.О. Навчання історії в школі під кутом зору компетентнісного підходу: посібник для учителя. Харків. 2012. 127 с.
2. Баханов К. Організація особистісно-орієнтованого навчання. Порадник молодого вчителя історії. Харків: Видавнича група «Основа». 2008. 159 с.
3. Баханов К. Інноваційні системи, технології та модель навчання історії в школі. Запоріжжя: Просвіта. 2000. 328 с.
4. Венцева Н.О. Дискусійні методи на уроках історії України 7 – 8 кл. Харків. Вид. група «Основа». 2007. 128 с.
5. Дубінський В.А. Методика викладання історії в школі: Навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. К.-Подільський державний університет. 2005. 82 с.
6. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі / під ред. О.І. Пометун, Н.М. Гупан, В.С. Власов. К., 2018. С 104 – 124.
7. Лисенко М.М. Методика навчання історії України. К.: Радянська школа, 1985.
8. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. К., 2009. 328 с.
9. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. К.: Видавництво А.С.К. 2003. 192 с.
10. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: Навчально-методичний посібник. Харків: Вид. ХНАДУ імені Г.С. Сковороди, 2017. 324 с.

Допоміжна

1. Акінфієв В. Реферат як приклад дослідницької роботи учнів // Історія в школі. 1997. № 8.
2. Баханов К. Групова робота на уроках історії // Історія в школах України. 1998. № 3. С. 38 – 43.
3. Баханов К. Інноваційні системи, технології та модель навчання історії в школі. Запоріжжя: Просвіта. 2000. 328 с.
4. Баханов К. Організація особистісно-орієнтованого навчання. Порадник молодого учителя історії. Харків: Вид. група «Основа». 2008, 159 с.

5. Бирзул О.В. Проблемне навчання з використанням елементів ТРВЗ (технологія розв'язання винахідницьких завдань) на уроках історії // Історія та правознавство. 2009. №29. С. 18-22.
6. Борисов С. Хронологічні завдання на уроці історії // Історія в школі. 1998. №9. С.17 – 18.
7. Вишковський І.В. Методи активізації пізнавальної діяльності // Історія та правознавство. 2007. №12. С. 2-7.
8. Власов В. Час і течія річки не чекають людини(Перевірка хронологічних умінь у процесі тематичного контролю з історії в основній школі) // Історія в школах України. 2007. №1. С.15 – 23.
9. Гергун Н. Проблемне навчання як засіб формування пізнавальних і творчих здібностей учнів // Директор школи. 2006. №23-24. С. 33-36.
10. Голованов С. Нетрадиційні уроки історії з використанням історичних міні-вистав // Історія в школах України. 1996. № 2.
11. Горохівський П.І. Методика викладання історії. Курс лекцій. Умань: П.П. Жовтий О.О. 2013. 284 с.
12. Груша Р. Проблемно-пошуковий метод у вивчення історії // Історія України. 2008. №14. С. 19-22.
13. Десятов Д. Л. Структурно-системний підхід у роботі з історичними термінами і поняттями// Історія та правознавство. 2005. №32. С.8-10.
14. Дубінський В.А. Методика викладання історії в школі: Навчально-методичний посібник...К.-Подільськ. 2005. 82 с.
15. Дудка Л.Г. Технологія проблемного навчання. Теоретико-прикладний аспект // Історія України. 2009. №19. С. 12-16.
16. Ермаков Д.С. Учити школьників решать проблемы // Педагогика. 2005. №10. С. 33-38.
17. Жарова Л. Діалогова методика: мені цікаво розуміти іншого // Історія в школі. 1997. № 8.
18. Житник Б.О. Методичний poradник: форми і методи навчання. Харків, 2005. С. 87-93.
19. Журба Л. Організація навчальної діяльності учнів у процесі проблемного вивчення новітньої історії // Історія в школі. 2007. №3. С. 18-22.
20. Журба Л. Теорія та практика проблемного навчання історії а старших класах загальноосвітньої школи // Історія в школах України. 2007. №8. С. 11-14.
21. Кметь В.Б Використання пізнавальних завдань і задач у пошуково-дослідницькій діяльності учнів // Історія та правознавство. 2007. №14. С. 16-20.
22. Коломієць С. «Помилкова історія» як один із методичних прийомів // Історія України. 2007. №43. С. 15-18.
23. Комаров В. Історичні закони: як формувати відповідні знання// Історія в школі. 2005. №9. С. 12-15.
24. Комаров В. Історичні поняття як складові історичних знань учнів (на прикладі теми «Падіння Римської республіки та утворення Римської імперії», 6 кл.) // Історія в школі. 2006. №1. С. 19-24.
25. Ксьондзик Т. Проблемне навчання як засіб формування культури історичного мислення // Історія України. 2005 (листопад). №43. С.10-12.

26. Мисан В. Використання опорних конспектів на уроках історії // Історія в школах України. 1997. № 1.
27. Мірошник С. Проблемне навчання як метод активізації пізнавальної діяльності старшокласників // Наука і сучасність: Збірник наукових праць. К., 2001. Т. XXVIII. С. 46-50.
28. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків: Вид. група «Основа». 2007. 192 с.
29. Мороз П. Теоретичні засади розвитку вмінь бачити проблеми на уроках історії // Історія в школах України. 2008. № 9 (вересень). С.11-15.
30. Нетрадиційні уроки. Історія. Укл. Нечволод Л.І. Харків: ТОРГСІНГ ПЛЮС. 2006. 192 с.
31. Оржаховський В. Пошукова робота в школах як форма вдосконалення вивчення історії // Історія України. 1999. № 6.
32. Осадчук Р. Роль запитань учителя у застосуванні словесно-діалогічних методів навчання // Історія в школі. 2000. №8. С.20-22.
33. Осмолівська О. Проблемність викладання: рівні завдань та технології їх застосування // Історія в школі. 1999. №7. С.34.
34. Охредько О. Вивчення історичної хронології на уроках історії Стародавнього світу за допомогою дидактичних ігор // Історія в школі. 1999. №12. С.21 – 24.
35. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. К.,2009. С.76 – 77.
36. Саврасова-В'юн Т. Діалогічні методи навчання: сучасний підхід // Історія України. 2006. №39. С. 13-18.
37. Сизон В. Увага до уваги, або кілька порад молодому вчителю, як мобілізувати увагу учнів 5 – 8 кл. // Історія в школах України. 1996. № 2.
38. Сотніченко В. Урок історії: нові технології навчання // Історія в школі. 1997. № 8.
39. Теорія проблемного навчання // Васьков Ю.В. Педагогічні теорії, технології, досвід (Дидактичний аспект). Х., 2000. С. 44-51.
40. Терно С. Проблемні задачі з історії для старшокласників: Дидактичний посібник для учнів 10-11 класів. Запоріжжя, 2008. С. 7-28.
41. Терно С. О. Історичні поняття: структура і способи визначення // Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти. Запоріжжя, 2009. С. 50-63.
42. Топузов О. Становлення проблемного навчання в педагогічній науці // Рідна школа. 2005. №11. С. 57-60.
43. Фідря О. Чи можливо зрозуміти історію? (Методологія історії та формування хронологічних і просторових компетенцій учнів) // Історія в школах України. 2004. №5. С.2 – 5.
44. Фурман А. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект. Тернопіль, 2007. С.43-128.
45. Чубакова Т., Войцеховський Ю. Використання дидактичних ігор на уроках історії України (7 – 8 кл.) // Історія в школі. 1996. № 2.
46. Шаталов В.Ф. Куда и как исчезли тройки? М., 1979. Педагогическая проза. М., 1980. Точка опоры. М., 1987. Экперимент продолжается. М., 1989.

47. Шимановський М. Інтелектуальна гра в процесі навчання історії // Історія в школі. 1997. № 6.

48. Юнацька В.М. Формування хронологічних вмінь учнів у процесі роботи з хронологічною і синхроністичною таблицями // Все для вчителя. – 2010. № 4 – 5. С.56 – 59.

49. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії. Навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ. 2017. 324 с.

Інформаційні ресурси

<http://www.osvita.org.ua/>

www.osvita.in.ua

<http://www.mon.gov.ua/>

www.inter-pedagogika.ru/index.php

www.tspu.edu.ua/subjects/88/13/lect1_4.html

<http://cippo.umo.edu.ua>

<http://www.apsu.org.ua/>

<http://www.academy.edu.by/>

<http://www.testportal.gov.ua/>

<http://education.unian.net/ukr/rubrics/15>